

Yordam Kitap

Eserin Orijinal Adı:

La Deuxième Internationale, 1889-1923

M. Rivière, 1957

ve

Correspondance entre Lenine et Camille Huysmans 1905-1914,

Georges Haupt, Editions Labor, 1963

Desenler:

Bu kitapta kullanılan (Fransızca özgün basımda bulunmayan) desenler, İkinci Enternasyonal'in Temmuz-Ağustos 1896 tarihinde Londra'da toplanan kongresinin "Full Report of the Proceedings of the International Worker's Congress" adıyla basılan raporundan alınmıştır.

İKİNCİ ENTERNASYONAL 1889-1923

Patricia van der Esch

Fransızcadan Çeviren:

Erden Akbulut

Yordam Kitap: 379 • Geçmişten Geleceğe Sosyalizm Dizisi

İkinci Enternasyonal 1889-1923 • Patricia van der Esch

ISBN 978-605-172-410-2 • Çeviri: Erden Akbulut • Düzeltme: Didem Gerçek

Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • Sayfa Düzeni: Gönül Göner

Birinci Basım: Kasım 2020

© M. Rivière; © Yordam Kitap, 2018

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)

Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul

Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com

www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap

www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: İnkılap Kitabevi Baskı Tesisleri (Sertifika No: 44066)

Çobançeşme Mah. Altay Sok. No: 8

Yenibosna / Bahçelievler - İstanbul

Tel: 0212 496 11 11

İKİNCİ ENTERNASYONAL
1889-1923

İÇİNDEKİLER

Önsöz	11
Giriş	13
BİRİNCİ BÖLÜM	
1880-1914 ARASI SOSYALİZM	17
İKİNCİ BÖLÜM	
İKİNCİ ENTERNASYONAL'İN OLUŞUMU VE ANARŞİSTLERİN DIŞLANMASI	37
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
GERÇEKLIK İLE İNANÇ KARŞI KARŞIYA PARIS KONGRESİ (1900) ...	56
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
AMSTERDAM'DA REFORMİZM (1904)	64
BEŞİNCİ BÖLÜM	
ULUSLARARASI SOSYALİST BÜRO (1900-1914)	75
ALTINCI BÖLÜM	
PARLAMENTOLARARASI KOMİTE. GAZETECİ TOPLANTILARI. “SOSYALİST KADINLAR ENTERNASYONALI”	88
YEDİNCİ BÖLÜM	
GENEL GREV SORUNU	98
SEKİZİNCİ BÖLÜM	
STUTTGART (1907) VE KOPENHAG (1910)	109
DOKUZUNCU BÖLÜM	
ENTERNASYONAL VE SAVAŞ TEHDİTLERİ	123
ONUNCU BÖLÜM	
SAVAŞ YILLARI: ZIMMERWALD	142
ON BİRİNCİ BÖLÜM	
SOSYALİST SAVAŞ AMAÇLARI: STOCKHOLM (1918)	157
ON İKİNCİ BÖLÜM	
RAKİP ENTERNASYONALLER	173

EK 1	
ENTERNASYONAL SEKSİYONLARININ OY DAĞILIMI (1910)	197
EK 2	
ULUSAL SEKSİYONLARIN USB'YE KATKILARI	199
EK 3	
1899 KONGRELERİ DELEGASYONLARI	200
EK 4	
SOSYALİST TAKTİK KARARI (1900)	201
EK 5	
ŞUBAT 1920'DE STRASBOURG'DA YAPILAN 17. ULUSAL SOSYALİST KONGRE'NİN ULUSLARARASI HAREKET KARARI	203
EK 6	
LENİN İLE HUYSMANS MEKTUPLAŞMASI 1905-1914	205
BİRİNCİ BÖLÜM	
1905	210
İKİNCİ BÖLÜM	
1907-1911	220
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
1912	228
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
1913-1914	239
KAYNAKÇA	249

“GEÇMİŞTEN GELECEĞE SOSYALİZM” DİZİSİ HAKKINDA

Emperyalist savaşın insanlığa korkunç acılar ve yıkımlar yaşattığı bir ortamda başarıya ulaşan 1917 Büyük Ekim Sosyalist Devrimi, Rusya’da burjuvazinin egemenliğine son verdi, işçilerin ve yoksul köylülerin iktidarını ilan etti. Tarihte bir ilki gerçekleştirerek attığı cesur adımlarla dünya emekçi sınıflarına iyimserlik ve coşku yaydı, umut aşıladı. Süregiden vahşi savaşların, her tür adaletsizliğin ve tüm bunların kaynağındaki emek sömürsününün dünya yüzünden silinebileceğine dair güçlü bir beklenti ve inanç kitleleri sarmaya başladı. 20. yüzyıl, bu büyük devrimin ve onun yarattığı politik atmosferin tetiklediği, başarılı veya başarısız mücadelelerin damgasını taşıdı.

Ne var ki, umutla başlayan yüzyıl, derin bir umutsuzlukla kapandı. SSCB ve Doğu Bloku çözülerek tarih sahnesinden çekildi. Kapitalizm, Ekim Devrimi’nin doğduğu topraklarda zaferini ilan etti.

Kimsenin kayıtsız kalamayacağı bu durumun emperyalist gerici-likte yarattığı sevinç sınırsız oldu. Onlara göre Ekim Devrimi, tarihin olağan seyri içinde bir sapmayı temsil ediyordu; sosyalizm insan doğasına aykırı totaliter bir sistemdi; SSCB’nin çözülüşüyle birlikte, tarih, olağan yatağı olan kapitalizm içinde ilerleyişini sürdürecekti!

Peki sosyalistler için bu yenilginin anlamı neydi? Nasıl değerlendirilmeli, ne gibi dersler çıkarılmalıydı?

Soruyu basitçe şöyle de sorabiliriz: İşçi sınıfı, başta Rusya’da olmak üzere 20. yüzyıl boyunca giriştiği mücadelelere, kazandığı kısmi ve dönemsel başarılarla rağmen, sonuçta neden kaybetti?

Bu konuda bugüne kadar gerek dünyada gerekse Türkiye’de önemli tartışmalar yürütüldü; geçmiş döneme ilişkin çeşitli belgeler yayımlandı. Tartışmaların derinleştirilmesi, yaşanan ve muazzam dersler içeren bu sürecin değişik yönleriyle incelenmesi

bize göre bir ihtiyaç olmaya devam ediyor. İleri işçiler, sol çevreler, sosyalizme gönül vermiş, hayatının bir döneminde sosyalizme bağlanmış insanlar, zihinlerini meşgul eden sorulara yanıt verecek kaynaklar arıyor.

Bu saptamadan yola çıkan Yordam Kitap, içinde 20. yüzyılın sosyalizm pratiğini –odağında Ekim Devrimi ve onu izleyen uygulamalar olmak üzere– değişik yönlerden ele alan, sürecin anlaşılmasına hizmet eden ve geleceğe dair perspektifler sunan kitapların yer alacağı bir dizi başlattı. “Geçmişten Geleceğe Sosyalizm” adını verdiğimiz bu dizi kapsamında, bu konuya eğilen okurların başvurmadan edemeyecekleri küçük bir kitaplık oluşturmaya çalışıyoruz.

Ağırlığı, Marksizmin metodolojisine dayanarak süreci irdeleyen düzeyli kuramsal değerlendirmeler oluşturmakla birlikte, anı, röportaj, belge türü eserler de dizide yer alıyor. Konunun ilgililerine, Marksizm çerçevesinde çok yönlü bir tartışma ve derinleşme ortamı sağlamayı hedeflediğimiz için, çok farklı sonuçlara varan eserler, bu dizi içinde yan yana geliyor. Başka bir deyişle okurlara, konu hakkında tartışılmaz doğruları açıklayan kitaplar sunmak gibi bir amaç gütmüyoruz. Tam tersine, her biri farklı perspektifle ve farklı politik duruşla yazılmış, bazıları pek çok yönden karşıt olabilecek kitapların diziyi zenginleştireceğini, tartışmacı bir nitelik katacağını ve bütünselliğin bunun üzerinden yükseleceğini düşünüyoruz.

* * *

İkinci Enternasyonal 1889-1923, sosyalizm tarihinde önemli bir yeri olan İkinci Enternasyonal’in 1889’daki kuruluşundan 1923’e uzanan tarihini mercek altına alıyor. Sosyalist yazında yeterince irdelenmemiş olan İkinci Enternasyonal’in artılarını ve eksilerini zengin belgelere dayanarak sergileyen kitabın, sosyalizm tarihinin bu büyük atılımı ve “acılı uğrağı” hakkında derli toplu bilgi edinmek isteyen okurların mutlaka başvurmaları gereken bir kaynak olduğunu düşünüyoruz.

Yordam Kitap

ÖNSÖZ

Bir an için düşündüm, uluslararası sosyalizm tarihinin en acılı uğraklarından biri hakkında böylesine sağlam bir kitaba önsöz yazmak doğru olur mu? Bana haklı olup olmadığımı söylersiniz. Bayan Van der Esch, elbette 1889-1914 arasında toplanan dokuz uluslararası kongrenin resmî raporlarının yararlı belgeler olduğunu gayet iyi biliyordu, ne var ki bunlar böylesine karmaşık bir tarihsel dönemi ciddi olarak ortaya koymak için yetersizdi; bu belgelerin M. Posthumus'tan sonra R. Rüter tarafından yönetilen Amsterdam'daki "Sosyal Tarih Kitaplığı"nda bir araya getirilmiş arşivlerle ve özellikle bir dizi badireden sonra nihayet kesin bir sığınak bulan Alman sosyalist partisinin korunabilmiş evraklarıyla tamamlanması gerekiyordu. Bu resmî belgelerin ve Amsterdam'dakilerin dışında, Riyazanov tarafından kurulan ve halen Bayan Stepanova'nın yönettiği Moskova'daki Marx-Engels-Lenin Enstitüsü'nde, Milano'daki *Movimento Operaio*, Paris'teki *Institut d'histoire sociale*, Montreuil'deki *Musée d'histoire* gibi benzer kurumlarda da ek belgeler bulunabileceğini kabul etmek uygun olur. Umuyoruz ki sosyalizm tarihçileri, Uluslararası Tarih Bilimleri Komitesi'nin Sosyal Hareketler Tarihi Komisyonu'nun gözetiminde, nihai bir senteze varılabilmesi için yararlı olabilecek genel envanteri çıkarabilirler.

Bununla birlikte Bayan Van der Esch'in on yıldır bir araya toplamaya başladığı belgeler, ona, İkinci Enternasyonal'i oluşturmak üzere ta başından beri davet edilmiş olan değişik ülkelerde, sosyalizmin çeşitli yanlarının bütünsel bir incelemesiyle başlayan bu kitabı hazırlama olanağı verdi; bu incelemeyi yaptıktan sonra yazar, sosyalist iradenin ilk ifadesini bulduğu toplulukların atmosferine bizleri sokuyor: 1900 ve 1904 Paris ve Amsterdam kongreleri,

1900-1914 arası Uluslararası Sosyalist Büro, gazeteci toplantıları, Sosyalist Kadınlar Enternasyonalı. Daha sonra toplanan Stuttgart ve Kopenhag kongreleri, 1900-1914 arasında, savaş tehlikesinin dünyada daha yoğun bir biçimde dolaştığı bir uğraktaki ayırt edici özellikleri ortaya koyuyor. Savaş tehlikelerinin yoğunlaştığı bir ortamda, Jean Jaurès, 24 Kasım 1912’de Basel Katedrali’nde, pek yakında binlerce insan için duyulacak yas çanını çağrıştıracak tarzda, “Çanın Şarkısı” olarak anılan ünlü söylevini veriyor. Nitekim ilk kurban da savaş arifesinde Vilain tarafından öldürülen Jean Jaurès’in kendisi oluyor.

Sosyalist düşüncenin böylesi bir devini yitirdikten sonra İkinci Enternasyonal varlığını sürdürebilir miydi? Zimmerwald ve Kienthal toplantılarıyla ömrünü uzatmayı denediler. Ekim 1917’de Bolşevikler Çarlık rejimini alaşağı etmeyi başardı ve Lenin, 1905’ten beri düşünülen bu komünist devrimi biçimlendirdi. İkinci Enternasyonal’in çizdiği ve Birinci Dünya Savaşı’nın olanaksız hale getirdiği program hâlâ düşünülebilir miydi? 2 Mart 1919’da Moskova’da toplanan Üçüncü Enternasyonal’in Birinci Kongresi, Sovyet komünizminin yükseliş ve başarılar çağını açtı ve Mayıs 1928’de Hamburg sosyalistleri ve emekçileri arasında başlayan, *diaspora* içinde örgütlü sosyalistlerin umudu olan şeyin sonunun geldiği görüldü.

Bayan Van der Esch bu tarihi sadelikle, aslına uygun ve ustaca anlatıyor. Bildiğimiz Jaurès, Vaillant, Frossard, Vandervelde, Huysmans’tan Marcel Cachin’e kadar birçok Fransız ve Belçikalı sosyalist önderi bizlere yeniden yaşıyor. Bizlere İkinci Enternasyonal insanlarının savaşsız bir dünya ve sınıfsız bir toplum yaratma konusunda besledikleri muazzam umudu tanıtıyor. Kitabını, Léon Blum’umuzun gözlerini kapadığı Clos des Metz’te, bizim için bunca anıyla dolu bu yerde kaleme aldığı için de kendisine şahsen minnet duyuyorum.

Georges BOURGIN

Fransa Arşivleri Onursal Müdürü

GİRİŞ

İkinci Enternasyonal'in Birinci Dünya Savaşı öncesi tutanakları, sosyalizmin köklerinin incelenmesi bakımından en zengin kaynaklardan birini oluşturur; bununla birlikte sosyalist hareketin bu önemli evresinin eksiksiz bir tarihi hâlâ yazılmayı bekliyor. Genel sosyalizm tarihlerinde bu döneme, o da son derece özetlenmiş ve sık sık hatalı bilgiler içerecek biçimde, yalnızca birkaç sayfa ayrılmış bulunuyor. İşte bu kitap, sosyalizmin başlangıç dönemi tarihindeki bu boşluğu, en azından kısmen doldurma umuduyla kaleme alındı.¹

Sosyalistlerin kendi geçmiş çabalarını, buna kendilerini gerçekten vererek ve derinlikle incelememiş olmaları gariptir. 1889-1914 arasında yapılmış dokuz sosyalist kongrenin resmî tutanaklarında var olan malzeme zenginliğinin dökümü çıkarılmamıştır. Raporlar eksiksiz olmaktan uzaktır; örneğin ister Fransızların, isterse Almanların yayınladığı ilk raporlar, kişisel notların aceleye getirilmiş derlemesinden ibarettir; ne var ki bu kaynaklar, Uluslararası Sosyalist Büro'nun sonraki yayınlarıyla, Enternasyonal'de ve o dönemki periyodik yayınlarda yer almış sosyalistlerin anılarıyla, mektuplarıyla ve biyografileriyle tamamlanabilir.

1 Bu kitap baskıdayken İngiltere'de aynı konuda iki kitap yayınlandı: G.D.H. Cole'ün kitabı [*Early Pamphlets & Assessment*] ve James Joll'ün, analitik kitabı [*The Second International 1889-1914*].

Günümüzde koşullar alabildiğine farklı. O zamanlar daha nüve halindeki birçok sosyalist parti bugün bir dizi ülkenin hükümetinde ağırlıklı bir rol oynuyor. Bununla birlikte kuruluş dönemlerindeki mücadeleleri, uluslararası bir hareketin örgütlenişiyle ilgili olarak ortaya çıkan değişik sorunlara işaret ediyor. Her şeyden önce seçim tarzını belirleme güçlüğü; her ulusal seksiyona ve her ulus içindeki değişik sosyalist partilere ne kadar oy oranı ayrılacaktı? Sonra, delegelerin yetki belgelerini denetleme kurallarını tespit etmek gerekiyordu ve bu, “sosyalist” teriminin tanımı gibi alabildiğine karmaşık bir sorunu da içeriyordu. Nihayet, kongre “gündemleri”nin hazırlanması, davet mektuplarının gönderilmesi, çevirmenlerin seçimi ve gösterilerin örgütlenmesi gibi pratik düzeydeki uğraşlar söz konusuydu. Bu sorunlar, Paris (1889), Brüksel (1891), Zürih (1893), Londra (1896), Paris (1900) ve Amsterdam (1904) kongrelerinin, bu altı kongrenin biriktirdiği deneyimle çözüme kavuşturulacaktı.

Bu konudaki araştırmalarım, 1946’da Pennsylvania’daki Bryn Mawr College’da başladım. Dört yıl sonra Hollanda’ya geldiğimde, İkinci Enternasyonal’in tüm arşivlerinin, özellikle savaş sırasında Brüksel’de Almanlardan başarıyla saklanan arşivlerin, Victor Adler tarafından Amsterdam’daki Sosyal Tarih Kitaplığı’na teslim edildiğini keşfettim. Enternasyonal ile ilgili tüm belgelere doğrudan erişimin yanı sıra Amerika Birleşik Devletleri’nde daha önceden yapılmış olan araştırmalar, bu çalışmayı görece kısa bir sürede tamamlamama olanak verdi.

Araştırmalarımaya başlayabilmem için bana bir *graduate student* tarih bursu veren Bryn Mawr College’a ve özel olarak da Profesör Félix Gilbert’e teşekkür ediyorum. Onun yönlendiriciliğinde yürütülen bu çalışma az çok başarılı olduysa bu, Profesör Félix Gilbert’in engin bilgisi ve öğrencilerine gösterdiği yardımsever ilgi sayesinde. Ayrıca gerek belgeleri ince-

lemem konusunda her türlü kolaylığı gösteren Amsterdam'daki Sosyal Tarih Kitaplığı'ndan Bay Blumberg'e, gerekse tavsiyele-riyle ve teşvikleriyle bana yardımcı olan Bay Georges Bourgin, Ernest Labrousse ve Bayan Léon Blum'a [Jeanne Blum] da mü-teşekkirim.

“Le Clos des Metz”²

Jouy-en-Josas, 1956

2 Le Clos des Metz, Yvlines Jouy-en-Josas kentinde, Mart 1950'de Léon Blum'un Buchenwald toplama kampından döndükten sonra ömrünü sürdüğü ve yaşama gözlerini kapattığı mekândır. -çev.

Sosyalist Enternasyonal Londra Kongresi (1896)

İlk sırada soldan sağa: Victor Adler, Gyorgi Plehanov, Henry Hyndman, Jean Jaurès, August Bebel, Enrico Ferri.

BİRİNCİ BÖLÜM

1880-1914 ARASI SOSYALİZM

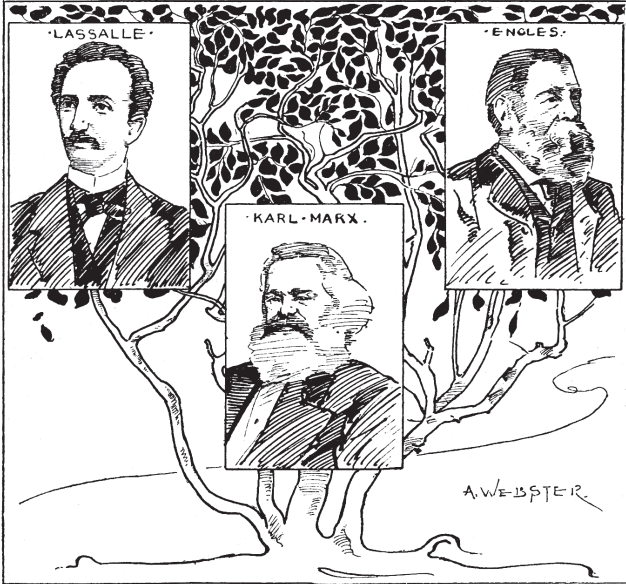
1889'da Paris'te kurulan İkinci Enternasyonal, Marx ve Engels'in Birinci Enternasyonal'inden çok farklıydı. Birkaç yıl sonra faaliyetine son verecek olan Birinci Enternasyonal'in 1872'de New York'a taşınması ile İkinci Enternasyonal'in Birinci Kongresi arasında geçen on yedi yıl boyunca sosyalist partiler, Avrupa, Amerika ve Asya'nın hemen hemen tüm ülkelerinde oluşum, birleşme ve büyümenin başlangıç evrelerini geçmişlerdi.

İkinci Enternasyonal'in her ülkedeki sosyalist partilere dayalı olarak kuruluşu, Birinci Enternasyonal'inkilere göre kongrelerindeki oylamalara çok daha fazla gerçeklik ve anlam kazandırdı. Birinci Enternasyonal, güçlü bir kamuoyu temeline dayanmıyordu; rolü sosyalist öğretileri formüle edip yaymaktan ibaretti. "Eski Enternasyonal bir ağacın kesilmiş dalıydı, kökleri yoktu ve bu nedenle ölmeye mahkûmdu; yeni Enternasyonal toprağa güçlü biçimde kök salmış bir ağacın büyüyen dalıydı ve dolayısıyla yaşayacaktı."³ Bu dalı betimlemeye başlamadan önce, üzerinde boy attığı ağaca ve köklere kısaca göz atmak gerekir.

Yeni Enternasyonal'in belli başlı üç kökü, Avrupa'nın en büyük ve en güçlü biçimde sanayileşmiş uluslarında, Almanya'da, Fransa'da ve İngiltere'de bulunuyordu; sosyalist teoriler en çok bu uluslar tarafından benimsenip destekleniyordu.

3 Sombart, Werner, *Socialism and the Social Movement*, Dent, Londra, 1909, s. 166.

Almanya'da işçi hareketi başlarda parlak, gözüpek ve genç bir hukukçu olan Ferdinand Lassalle⁴ tarafından örgütlendi. Lassalle 1863'te beş bin dolayında işçiyi Genel Alman İşçi Derneği'nde bir araya getirdi. Programının iki ana noktası ise genel oy hakkı ve üretici birliklerinin kurulmasıydı.⁵ Bir yıl sonra Lassalle bir düelloda öldürüldü. Halefi, esinlendirici bir yönetici olmayan Schweitzer, Lassalle'in giriştiği eseri geliştirmek üzere pek bir şey yapmadı. Alman emekçilerinin sosyalist hareketinin geleceğini daha yetenekli eller belirleyecekti: Wilhelm Liebknecht ve August Bebel, 1869'da Eisenach'ta Sosyal Demokrat Emekçi Partisi'ni kurdu.

Lassalle, Marx, Engels

- 4 Mehring, Franz, *Geschichte der deutsche Sozialdemokratie*, Dietz, Stuttgart, 1897. Klasik yapıt.
- 5 Aaberg, A., *Ferdinand Lassalle, Biographie*, Leipzig, 1893.

1901'de ölünceye dek Alman sosyal demokratlarının resmî yöneticisi olan Liebknecht, orta sınıfa mensup iyi eğitim görmüş bir insandı.⁶ 1848 devrimci ayaklanmasından sonra Almanya'dan sürgün edilen Liebknecht, Paris'te Marx ve Engels'i yakından tanıma olanağına sahip oldu. Büyük bir gezgin olan Liebknecht'in birçok dil bilmesi, uluslararası sosyalist hareket üzerinde güçlü bir etki yapmasını beraberinde getirdi.

August Bebel

August Bebel, Wilhelm Liebknecht'i birçok noktada tamamlıyordu. Bebel yetenekleriyle, zorlu ve sebatkâr bir çabayla yoksulluğunu ve eğitim eksikliğini aşmış bir emekçiydi. Genç bir çırak olarak iş bulmak üzere Almanya'nın yollarını aşındırmıştı; ta ki emekçi sınıflar hareketine girdikten sonra 1863'te Leipzig'de Alman Emekçileri Kongresi'nin ilk toplantısına katılincaya kadar.⁷ İki yıl sonra Wilhelm Liebknecht'le karşılaştı ve bu büyük ağabeyden derinden etkilendi. Bebel, Liebknecht gibi bir dünya vatandaşı değildi. Dile getirdiği amaç birliği onun yönetimine güven veriyordu, ancak yabancılarla aynı dili konuşmak onun için kolay değildi. Enternasyonal kimi zaman Bebel'e, Almanya'daki

6 Eisner, Kurt, *Wilhelm Liebknecht, sein Leben und sein Wirken*, Worwärts, Berlin, 1900.

7 Bebel, August, *Aus Meinem Leben*, Dietz, Stuttgart, 1910.

durumun dünyaya örnek olacağını sandığı eleştirisini getiriyordu. Bismarck'ın Almanya'da genel oy hakkını tanimasından sonra Bebel ve Liebknecht, 1867'de Reichstag üyesi oldular; ancak onay vermedikleri 1870 Fransız-Alman Savaşı boyunca her ikisi de hapsedildi.

Savaş karşıtlığı politikasının zayıflattığı Sosyal Demokrat Parti, 1871 seçimlerinde ancak 102.000 oy alabildi. 1875'te toplanan Gotha Kongresi'nde Lassalle'ci sosyalistler Sosyal Demokrat Parti'ye katıldılar. İki yıllık bir dönemde Reichstag'a seçilen sosyalist sayısı on iki oldu ve parti yarım milyon oy aldı.

Alman yönetici sınıfı –Junkerler, yani büyük toprak sahipleri ve kapitalistler– sosyal-demokrasinin yükselişinin tehdidi altındaydı ve ona karşı gerilmeye başlamışlardı. Yeni partinin hızlı büyümesinden büyük bir telaşa kapılan Bismarck, tıpkı dinci partiye karşı daha önce kullandığına benzer bir biçimde, tüm yasal yolları kullanarak sosyal-demokrasıyla mücadele edebileceği fırsatı yakaladı.

11 Mayıs 1878'de, uygunsuz tutum ve davranışları nedeniyle birkaç yıl önce Sosyal Demokrat Parti'den ihraç edilen Hödel adlı ayyaş bir serseri, İmparator Wilhelm'i öldürmeye kalkıştı. Bismarck suçu sosyal demokratların sırtına yüklemeye çalıştı, ancak partinin kapatılmasını hedefleyen yasa tasarısı –hükümete karşı her türlü muhalefete karşı kullanılacak bu yasa tasarısı– 57'ye karşı 251 oyla reddedildi.⁸

Üç hafta geçmeden ikinci bir suikast teşebbüsü oldu; bu kez imparator ağır biçimde yaralandı. Bismarck Reichstag'ı dağıttı ve bunu izleyen seçim kampanyası boyunca, suikastın sorumluluğunu sosyal demokratlara yıkmak için her türlü propaganda yöntemini kullandı. Sosyal demokratlara karşı öfke Almanya'nın bütününde yükseldi ve seçimlerde büyük bir çoğunluk oyunu eski "Yasa ve Düzen" partilerine verdi. Sosyal demokratların oyları

8 Eltzbacher, O., *Modern Germany*, Smith, Londra, 1905, s. 153-154.

437.000'e düştü; çok daha büyük güçlerce yürütülen kampanyanın şiddeti göz önünde bulundurulduğunda, partinin gücünde bu son derece hafif bir kayıptı. Bismarck, çoğunluğuna dayanarak, 21 Ekim 1878'de yürürlüğe giren 'sosyalistlere karşı istisna yasası'nı çıkartmayı başardı.⁹

Sekiz ay içinde 222 sendika dağıtıldı, 405 sosyalist ve sendikal yayın kapatıldı, kooperatifler kapanmaya zorlandı ve binlerce sosyal demokrat hapis veya sürgün edildi. On iki karanlık yıl boyunca sosyal demokratlar yıkıcı unsur olarak değerlendirildi ve maruz kaldıkları muameleler Alman sosyalist hareketinde silinmez bir iz bıraktı.

İkinci Enternasyonal kongrelerinde çoğu zaman işaret edilen Alman sosyalist tezindeki paradoksu –pratikte ihtiyatlı ve reformist bir hattı benimseme ile teoride devrimci Marksist dogmaları topyekûn koruma arasındaki paradoksu– işte bu istisna yasaları kısmen açıklar.

Bir sonraki seçimlerde, 1881'de, sosyal demokratlar yine oy kaybetti ve bir sonraki yıl Bismarck emekçi sınıflara yatıştırıcı "havuç" politikasına geçti: kaza ve hastalık sigortası, emeklilik hakkı. Ne var ki ilk şoku atlattıktan sonra sosyal demokratlar, dağılmış güçlerini gizli toplantılarda yeniden bir araya getirmeye başlamıştı. İsviçre'de gizlice basılan *Sozialdemokrat* gazetesi kaçak yollarla Almanya'ya sokulup el altından dağıtıldı.

1890'da istisna yasaları ilga edildiğinde, Alman hareketi diğer ülkelerden çok daha hızlı bir biçimde gelişti.¹⁰ 1890 seçimlerinde sosyal demokratlar yaklaşık olarak bir buçuk milyon oy aldılar. Parti bu uğrakta, Erfurt Programı olarak adlandırılan, tamamıyla Marksist yeni bir program kabul etti (1891): Bu program, üretimin az sayıda elde toplanması, proletaryanın yoksulluğunun artması ve emekçi sınıfların uluslararası dayanışması yolundaki

9 Bernstein, E., *Sozialdemokratische Lehrjahre, 1872-1888*, Bucherkreis, Berlin, 1928.

10 Bkz. s. 49

Marksist ilkeleri vurguluyordu. 1893 seçimlerinde sosyal demokratlar dört milyon oyla Reichstag'a 44 milletvekili soktu. Bu, onların baskılara karşı cesaretlerinin, disiplinlerinin ve direnişlerinin bir ödülüydü.

1890'dan sonra Alman sosyal-demokrasisinin sağlamlığı ve yöneticilerinin kabul edilen üstünlüğü, onu İkinci Enternasyonal'in en güçlü unsuru haline getirdi. Bebel, Liebknecht, Kautsky ve Clara Zetkin gibi önderler, hem pratik sorunlar konusunda ikna edici hatiptiler, hem de derin sosyalist teorisyenler. İşte yeni bir yüzyılın dönemecinde kimi genç sosyalist önderlerin karşı çıkmasına rağmen İkinci Enternasyonal'de Marksist teorilerin tamı tamına korunması, büyük ölçüde, Marx ve Engels'le sıkı ilişki içinde olmuş ve kendi ülkelerinde on iki yıllık ağır baskıya ayak diremiş Alman sosyal-demokrasisinin bu öncüleri sayesinde.

Almanya'daki sosyalist hareket, sayısal ve mali olarak güçlü olmakla birlikte, diğer ülkelerdekinden daha kararlı ve daha güçlü bir hasmı hesaba katmak zorundaydı. Yönetici sınıfların esas itibarıyla muhafazakâr ve tavizsiz tutumu, Alman sosyalistlerinin bir seçim reformu veya emekçiler lehine yasal düzenlemeler elde etmek üzere liberallerle veya diğer burjuva partileriyle işbirliği yapmasını her zaman olanaksız kıldı. Sosyal reform alanındaki ilerlemeler, ayrıcalıklı sınıfların zaman zaman boyun eğmek zorunda kaldığı sürekli bir muhalefetin eseri oldu. Başka ülkelerde ise tersine, özellikle Fransa'da ve İngiltere'de, emekçiler lehine birtakım reformlar elde etmek üzere burjuva partileriyle işbirliği, pratik olarak öngörülebilir oldu.

Alman sosyalist hareketinin ortodoks Marksist teoride pekişmesine yol açan başka bir yanı vardı. Alman sosyalizminin Bebel dışındaki yöneticileri aydınlı ve onlar için, Marx'ın düşüncesine uygun olduğunu kabul ettikleri bir sosyalizm teorisinin oluşturulması zihinsel bir tatmin de sağlıyordu. Nispeten az sayıdaki bu çarpıcı adamlar ve kadınlar, Alman emekçilerinin büyük bölümü

tarafından gözü kapalı bir biçimde takip ediliyordu; her gün sınıf mücadelesinin sert ve hoyrat gerçekliklerini deneyimlemek, emekçileri, Marx'ın ve onun öğrencilerinin, proletaryanın artan sefaleti ve kapitalizmi nihai olarak yıkmak üzere sınıf mücadelesinin zorunluluğu konusunda haklı olduklarından kuşku duymamaya hazır hale getiriyordu. Kapitalizmin demokratik yollardan daha insani bir sosyal sisteme dönüştürülebileceği fikri Almanya'da, Fransa'ya, İngiltere'ye veya İskandinav ülkelerine göre daha az uygulanabilir görünüyordu. Alman işçisi sistemin, "zaman olgunlaştığında" devrimci bir eylemle kurulabileceğine inanıyordu; işte o zaman devlet emekçi sınıf tarafından, onun için ve onun çıkarlarına göre yönetilecekti. Almanların Enternasyonal kongrelerinde ileri sürdükleri uzlaşmasız teori buydu.

Fransa'da sosyalizm, daha başlangıcından itibaren öğreti konularında bölünmelerin ve fraksiyon tartışmalarının damgasını taşıdı. Sendikalizm, doğrudan ekonomik eylemdeki ısrarıyla emekçi sınıflar üzerinde güçlü bir etkiye sahipti. Diğer yanda Marksist sosyalistler vurguyu politik eyleme yapıyordu. Emekçiler ile sosyalist partiler arasındaki bu görüş ayrılığı Fransız hareketini zayıflattı.¹¹

Paris Komünü'nden sonra tasfiye edilmiş olmalarına rağmen, işçi birliklerinin veya sendikaların örgütlenme çalışmasının yeniden başlaması gecikmedi. Fransız Birinci Emek Kongresi 1876'da Paris'te toplandı. Sendikalardan, kooperatiflerden ve yardımlaşma sandıklarından 400 delege katıldı. 1879'daki üçüncü kongre, "Sosyalist Emek Kongresi" adını ve üretim araçlarının kolektif mülkiyetini öngören bir politik partinin kurulması tavsiye kararını aldı. Sendikalistler ile sosyalistler arasındaki çıkar çatışmasına son vereceği umulan bu karar, militan bir Marksistin, Jules Guesde'in

11 Fransız sendikalizminin tarihi hakkında bkz. Louis, Paul, *Histoire du mouvement syndical en France*, librairie Valois, Paris, 1948, 2 cilt.

Fransız sosyalizmi tarihi hakkında bkz. Zévaès, Alexandre, *Histoire des partis socialistes en France*, Rivière, Paris, 1923; LOUIS, Paul, *Histoire du socialisme en France (1789-1945)*, Rivière, Paris, 1946.

eseriydi. Bir önceki yıl onun hazırladığı sosyalist kongre hükümet tarafından yasaklanmış, bu da işçi sınıfında genel bir öfkeye yol açmıştı. Açıklı ki sosyalistlerin Fransa’da canlı bir güç olarak varlıklarını sürdürmesi için onlara ek bir destek gerekiyordu.

Jules Guesde

Tümüyle sosyalist ilk kongre 1881’de Reims’te toplandı; ancak izleyen yıl sosyalistler ne tür politik eylemin istenir olduğu konusunda bölündü. Guesde, ana hedefi kitleleri kapitalist toplumun kalesi olan devlete karşı nihai ve sonucu belirleyici bir taarruza hazırlamak olan, bütünüyle Marksist bir partiyi, Fransız İşçi Partisi’ni (FİP) yönetiyordu. Fransız Sosyalist Partisi (FSP) olarak bilinen ikinci grup ise, sosyal reform gerekliliğini vurguluyordu. FSP üyeleri “Mümküncüler” veya evrimci sosyalistler olarak adlandırılıyordu ve sosyalist öğretiye atıfta daha az dogmatik davranıyorlardı. Her halükârda FSP kısa süre sonra dağılmaya başladı ve her bölge kendi partisini örgütlemeye girişti.

Bu dönemde faaliyet yürüten başka iki sosyalist grup daha vardı: başlarında Edouard Vaillant’ın bulunduğu Blanqui’ciler ve aralarından Jean Jaurès, Millerand, Viviani gibi önderlerin çıkacağı bağımsız sosyalistler. Bağımsız sosyalistler, üyelerini işçiler arasından olduğu kadar cumhuriyetçi ve radikal eğilimlere sahip

küçük burjuvazi içinden de kazanıyordu. Adlarından da anlaşıl-
dığı üzere Blanqui'ciler, Komün'ün bastırılmasından on yıl kadar
sonra sürgünden geri dönen Blanqui taraftarlarıydı. Hedefleri,
hangi yoldan olursa olsun iktidarın ele geçirilmesiydi.

Jean Jaurès

Sosyalist partiler arasında sendikaların desteğini sağlamaya yönelik bu çekişmelerin görünür sonucu, Fransız emek hareketinin görüş ayrılıkları içinde parçalanması oldu. Ne var ki işverenlere karşı birlik konusunda ekonomik aciliyetin büyümesi, sendikaları bir araya gelmeye sevk etti. 1886'da bir süre Guesde'cilerin kontrol sağladığı Ulusal Sendikalar Federasyonu kuruldu. Öte yandan, herkesin ortak arzusunu gerçekleştirmek üzere, kapitalist toplumu dönüştürebilecek belirleyici araç olarak genel grevi gören sendikalistler, Emek Borsaları Federasyonu'nu oluşturdu. Blanqui'ciler bunları hararetle destekledi, ancak Guesde ve Marksist sosyalistler, ekonomik eyleme aşırı önem verip politik eylemi küçümseyen bu anarşik yöntemlerin etkili olmadığını açıkladılar; bu eylem biçimlerinin her biri eşzamanlı olarak kullanılmadığı sürece, işçi sınıfı hiçbir zaman iktidarı alacak kadar güçlenemeyecekti.

Edouard Vaillant

Sendikalar ile İşçi Partisi arasındaki ilişkiler hızla kopuş noktasına vardı. 1895'te sendikaların çoğu sosyalistlerin ağır bastığı Ulusal Federasyon'dan kopup programına devrim aracı olarak genel grev silahını da koyan Genel Emek Konfederasyonu'nu (CGT) kurdular. Bu, Fransız sosyalizmi için ağır bir darbe oldu. Emek Borsaları Federasyonu, CGT'ye paralel olarak varlığını koruduysa da 1902'de CGT onu da yuttu.

Sendikalarla uzlaşma konusunda başarısızlıklarına rağmen, Fransız sosyalistleri ülke çapında taraftar kazandı. İlk büyük başarıları, 600.000 oy alarak Meclis'te 50 sandalye elde ettikleri 1893 seçimleri oldu. İkinci Enternasyonal'in kuruluşuyla atbaşı giden bu başarı, sosyalist partiler arasında birlik konusundaki genel isteği güçlendirdi. Politik tutkuları canlandıran Dreyfüs Davası, bu partileri ateş topu haline getirdi.

O yıl kurulan Waldeck-Rousseau hükümeti, Dreyfüs'ün yolunu açma ve cumhuriyeti orduya, ruhbana ve Dreyfüsü hapiste tutmaya niyetli tüm Yahudi düşmanlarına karşı savunma konusunda güvence verdi. Jaurès'in ve bağımsız sosyalistlerin desteğiyle Millerand hükümete girdi ve liberallerle, radikallerle ve cumhu-

riyetçilerle, Dreyfus için adaleti sağlamak ve gelir üzerinden artan oranlı vergi uygulanması, miras üzerinden vergi alınması ve demiryollarının ulusallaştırılması gibi birtakım reformları başlatmak amacıyla işbirliği yaptı. Guesde'cilerin ve Blanqui'cilerin, Millerand'ın bir burjuva hükümetine katılmasını sosyalist davaya ihanet olarak ağır biçimde teşhir etmeleriyle birlikte, Fransız sosyalist hareketinde birlik sonsuza dek ertelenmiş gibi oldu.

1901'de belli başlı iki parti öne çıktı: Jaurès'in baş rolü oynadığı ılımlı Fransız Sosyalist Partisi ve bir sosyalistin Waldeck-Rousseau hükümetine katılmasına karşı geçici olarak birleşen Guesde'ciler ile Blanqui'cilerin oluşturduğu Fransa Sosyalist Partisi. 1905'te Amsterdam'da toplanan Enternasyonal Kongresi'nin ardından, Fransız sosyalist partileri nihayet birliklerini sağladılar. Bu arada, yine de sendikaların desteğini büyük ölçüde kaybetmişlerdi.

İngiltere'de ilk sosyalist hareket, "Social Democratic Federation", 1881'de Marksist H.M. Hyndman tarafından kuruldu. İki yıl sonra, evrimci sosyalizme vurgu yapan ve İngiliz politik yaşamında derin bir etki bırakacak olan Fabian grubu örgütlendi.¹² 1892'de Keir Hardie, bağımsız Emek adayı olarak Avam Kamarası'na seçildi. İzleyen yıl Hardie, John Burns ve Tom Mann, "Bağımsız İşçi Partisi"ni (Independent Labour Party-ILP) kurdular. Her ne kadar "Social Democratic Federation" ile aynı hedeflere –üretim araçlarının kolektif sahipliği, sosyal reform ve parlamenter eylem– sahip olsa da, ILP'nin emekçilere yönelik propagandası, Britanya emekçilerinin gözünde sınıf mücadelesi ve devrim çağrılarından daha büyüleyici olan sosyalizmin etik ve demokratik yanlarına ağırlık veriyordu.

İngiliz *trade unions* hareketi, 1880'li yıllarda sanayideki toplulaşma boyunca, özellikle önce liman işçilerinin, ardından madencilerin can güvenliği için yürüttükleri grevler sürecinde

12 Beer, Max, *A History of British Socialism*, Bell, Londra, 1920.

yoğunlaştı. 1890'da "Trade Union Congress-TUC", sekiz saatlik işgünü, sigorta ve emeklilik hakkı taleplerini yükseltti. Dört yıl sonra kongre tüm üretim araçlarının sosyalleşmesinden yana olduğunu ilan etti.¹³

H.M. Hyndman

Trade unions sonunda ILP tarafından politik eylemin gerekliliği görüşüne kazanıldı. 1899'da TUC, "gelecek parlamentoda işçi üyelerin sayısını artıracak yolların ve uygun araçların tartışılması" amacıyla bütün kooperatifleri, sosyalist örgütleri ve *trade union*'ları temsil eden bir komitenin kurulması kararı aldı.

1900 seçimlerinde "Labour Representation Committee"nin ancak iki adayı başarılı oldu. 1906'dan sonra, Taff Vale Kararı¹⁴ sendikaların grev hakkını tehdit ettiğinde, Avam Kamarası'na giren temsilcilerin sayısı yirmi dokuza yükseldi. Madenciler Federasyonu gücünü komite güçleriyle birleştiren, işçi temsilcileri kırk sandalyeye ulaştı. Britanya'nın Labour Party'si (İngiliz İşçi Partisi) evrimci sosyalizm ve sosyal reform vurgusuyla böylece biçimlendi. Anakara'da var olan dogmatik Marksist sosyalizm

13 Webb, S. ve B., *History of Trade Unionism*, Longmans, Londra, 1894; Cole, G. D.H., *British Working Class Politics (1832-1914)*, Routledge, Londra, 1941.

14 Sendikaları sendikal eylemin yol açtığı maddi zarardan sorumlu tutan 1901 tarihli mahkeme kararı -ed.

İngiltere’de hiçbir zaman fazla taraftar bulmadı. Gerçekten de İngiliz sosyalist hareketi diğer ulusal hareketlerden öylesine farklılık gösteriyordu ki, İngiliz İşçi Partisi’nin İkinci Enternasyonal’e üye olup olamayacağı konusu uzun tartışmalara yol açtı.¹⁵

Diğer *Avrupa ülkelerinde* sosyalist hareket 1880’li yıllarda biçimlenmeye başladı. *Belçikalılar* İkinci Enternasyonal’in en önemli seksiyonlarından birini örgütledi. Belçika Sosyalist Partisi, ülkedeki kooperatif ve sendika hareketlerinin desteğiyle 1885’te Caesar de Paape tarafından kuruldu. Programında genel oy hakkı, Kilise ile Devlet’in ayrılması, sosyal reform ve üretim araçlarının kolektif mülkiyeti yer alıyordu.

1893’te sendikalar genel oy hakkı için genel greve gittiler ve onların savaşkanlığı sosyalizm davasına büyük güç kattı. Sosyalistler ilk başarıyı 1894’te sağladılar ve 300.000 oyla parlamentoya yirmi yedi sosyalist üye gönderdiler (liberaller 600.000, Katolikler bir milyon oy almıştı). 1899’da gerek gelişkin kooperatif hareketinden, gerekse sendikaların faaliyetinden destek alan Belçika Sosyalist Partisi, Brüksel’de, İkinci Enternasyonal’in merkezinin de yerleşeceği ünlü Maison du Peuple (Halk Evi) inşaatını gerçekleştirecek kadar zenginleşmişti. Enternasyonal’in sürekli yürütme komitesi Belçikalıların arasından çıktı ve başkanlığını Belçikalı Emile Vandervelde üstlendi.

Vandervelde, doğumu, eğitimi ve karakteri itibarıyla, işçi dünyasından gelen Bebel veya Hardie’den çok, Wilhelm Liebknecht veya Jean Jaurès’e benziyordu. Üniversite’de, 1894 seçimlerindeki sosyalist başarı ertesinde Belçika parlamentosuna birlikte gireceği Furnement’la ve Belçika sendika hareketinin önderi haline gelecek Louis de Brouckère ile dost olmuştu.

İtalya’da sosyalistler önce Andrea Costa tarafından yönetildi; partisi, başlangıçta Mazzini taraftarlarından ve anarşist gruplardan oluşuyordu. Anarşistler 1892’de partiden ihraç edildilerse de sendika hareketi üzerindeki etkileri süregitti. Filippo

15 Bkz. Beşinci Bölüm, s. 84

Turati İtalyan Sosyalist Partisi'nin önderi haline geldi ve 1892'de altı sosyalist milletvekilliğine seçildi. İtalyan hareketinin ayırt edici özelliği köylülüğün örgütlenmesi ve desteğiydi. Ne var ki 1900'den sonra, tıpkı Fransız partileri gibi İtalyan Sosyalist Partisi de sendikalizmle anlaşmazlığa düştü. 1906'da Labriola, doğrudan devrimci eyleme dayalı sendikalist bir parti kurmak üzere İtalyan Sosyalist Partisi'nden ayrıldı.

Pablo Iglésias

İspanya'da sosyalist hareket, Birinci Enternasyonal'in bir kolunun kuruluşuyla 1869'da başladı. Başında bulunan Pablo Iglésias, Mürettepler Birliği üyesiydi; 1910'da Cortès'lerin üyesi ve *El Socialiste*'nin yayıncısı haline geldi. Partinin oyları üye sayısından çoktu; yerel yönetim seçimlerinde kimi başarılar elde ettiyse de Cortès'te yedi sandalye kazanmak için 1923'ü beklemesi gerekti.

Avusturya'da 1888'de Victor Adler tarafından bir araya getirilen Sosyalist Parti, çok sayıda ulusal grup tarafından oluşturulması nedeniyle, "Küçük Enternasyonal" adıyla bilinir. 1897'de Avusturyalı işçiler ilk kez parlamentoya kendi temsilcileri için oy verebilir hale geldiler ve dört yıl sonra on sosyalist seçimleri kazandı. Genel oy hakkı ancak 1901'de kazanıldı ve bundan sonra parti hızla büyüdü. Avusturya'da partinin politik önemi, her zaman sayısal gücünden fazla oldu. Bohemya Sosyal Demokrat